

Zrození agenta

Tato lekce ilustruje jednu z forem protikomunistické rezistence v 50. letech. Na příkladu policisty Jana Hoška rekonstruuje jednu z možných životních cest vedoucích od loajálního policisty ke kurýrovi pracujícímu pro západní zpravodajské služby.

Vzdělávací oblast - Dějepis

Československá společnost v 50. letech 20. století a rezistence vůči režimu

Časová náročnost

90 minut–135 minut (2–3 výukové hodiny)

Cíle

- ▶ Žáci se seznamují s proměnou politických identit v souvislosti s proměnou politických poměrů, uvědomují si souvislosti mezi politickými změnami a vývojem politické identity konkrétního člověka.
- ▶ Žáci si prohlubují porozumění životním rolím a závazkům, které z těchto rolí plynou. Formulují své vlastní koncepty zodpovědnosti.
- ▶ Žáci se seznamují s fenoménem kurýrů a zařazují tuto odbojovou aktivitu do rámce studené války.
- ▶ Žáci rozvíjí své schopnosti porozumět historickému kontextu jako jednomu z faktorů ovlivňujícímu chování historických aktérů.

Komentář

Lekce je založena na příběhu Jana Hoška (1904–1952), především na jeho špionážní činnosti ve prospěch západních rozvědek v letech 1949–1951. Jan Hošek nastoupil po absolvování vojenské služby v roce 1926 k policii a zůstal u ní nepřetržitě až do ledna 1949. Za války se zapojil do partyzánského odboje v Brdech, kde v té době působil, v roce 1945 vstoupil do KSČ a díky tomuto členství i svým válečným zásluhám se stal zástupcem velitele SNB v jihočeském okrese Chlum u Třeboně. Nástup komunistického režimu zřejmě přivítal, existují doklady, že ještě v květnu 1948 agitoval za jednotnou kandidátku ve volbách, které již probíhaly v atmosféře strachu a nátlaku. Ze svých sympatií pro režim však zřejmě vystřízlivěl. Tomu by napovídalo jeho jednání se dvěma kurýry („agenty-chodci“) na konci roku 1948. Kurýři byli zpravidla emigranti z ČSR, kteří byli v utečeneckých táborech nacházejících se v Bavorsku získáni západními zpravodajskými organizacemi ke spolupráci. Zpravidla to byli bývalí policisté nebo vojáci, kteří měli už nějaké zkušenosti a výcvik. Hošek umožnil zadrženým kurýrům zničit část listin, které měli u sebe. Toto jeho počínání ovšem udal jeho kolega a Hošek z obav před postihem v lednu 1949 uprchl za hranice. Později se vrátil a převedl svou těhotnou manželku. V utečeneckých táborech se snažil získat vízum a možnost emigrovat do zámoří, prostředí táborů bylo frustrující a podmínky velmi špatné. Řada jiných obyvatel táborů ovšem upozorňovala na jeho předchozí režimní angažovanost a získání víza se tak nedařilo. Zřejmě právě tento důvod vedl k Hoškově spolupráci se západními zpravodajskými službami. V le-

tech 1949–1951 uskutečnil celkem jedenáct misí do Československa, na kterých plnil různé zpravodajské úlohy. Při poslední misi však byl zatčen, později odsouzen a popraven. Proměny životních rolí Jana Hoška a hledání motivací k jeho protikomunistickému odboji jsou jádrem této lekce.

Instrukce

1. hodina

Úvod: Jak se rozhodujeme (15 min.)

Doporučujeme vlastní historické analýze předřadit reflexi žáků o jejich vlastních zkušenostech s chováním v mezních situacích. Diskuzi můžeme otevřít otázkami: Stalo se ti někdy, aby ses zachoval tak, že jsi z toho neměl dobrý pocit? Ocitl ses někdy v situaci, kdy se ti zdálo, že nemáš na výběr, a musel jsi udělat něco, co ti nebylo po chuti? Smyslem tohoto tázání je vytvoření určitého porozumění pro to, že někdy je naše jednání limitováno vnějšími okolnostmi.

Krok 1: Analýza dopisu (10 min.)

V prvním kroku seznámíme žáky s tématem: příběh Jana Hoška a příběh kurýrů v nejkritičtější fázi studené války. Jako expozice tématu nám poslouží poslední dopis Jana Hoška, který napsal před popravou své starší dceři Věře (**dokument 1**). Žákům prozradíme jen rámcové informace. Expozice má pouze motivační funkci, vzbuzuje zvědavost. Kdo to byl Jan Hošek a proč byl popraven? Co znamená výraz „chtěl jsem vás existenčně zajistit“?

Úkoly pro žáky:

- Co můžeme z dopisu vyčíst?

Tázání můžeme konkretizovat:

- Kdo jsou adresáti dopisu a kde se nacházejí? Jaká je jejich situace a postavení?
- Jak vysvětluje Jan Hošek manželce svou situaci?

Krok 2 (25 min.)

Ve druhém kroku rekapitulujeme známé informace o Janu Hoškovi. Můžeme k tomu využít **prezentaci** o jeho životě. Zároveň uvádíme každou životní roli do patřičného historického kontextu. Ke kontextualizaci využíváme popkulturní obrazy sociálních rolí, které modelují typické převažující kulturní vzorce pro danou dobu a situaci. Žáci mohou po celou dobu lekce využívat **časové osy**, ve které jsou nejdůležitější informace o příběhu Jana Hoška a zároveň důležité kontextové informace.

2. hodina

Krok 3 (15 min.)

Ve druhé hodině se zaměřujeme na okolnosti útěku Jana Hoška na Západ. Pracujeme s protokolem z výslechu Jana Hoška z 12. 9. 1951 (**dokument 2**). Nejdříve se zaměříme

na kauzu nedůsledného vyšetření zadržených kurýrů v prosinci 1948.

Úkoly pro žáky:

- Co se stalo v prosinci na nádraží v Tachově?
- Kdo jsou aktéři tohoto příběhu?
- Jak se Hošek zachoval? Co to vypovídá o jeho postojích?

Následně sledujeme, jak protokol líčí okolnosti odchodu Hoška do zahraničí.

Úkoly pro žáky:

- Jak proběhl podle tohoto dokumentu útěk Jana Hoška?
- Jak promyšlený byl útěk podle tohoto dokumentu?

Krok 4 (10 min.)

Shrneme, co se 28. prosince 1948 stalo na nádraží v Tachově. Konfrontujeme obraz improvizovaného útěku Hoška s charakteristikami, které mu vyšetřovací spis připisuje. Pracujeme s **dokumentem 3**: Obraz Jana Hoška, který je úvodem jiného protokolu z 30. 12. 1951.

Úkoly pro žáky:

- Jaký obraz Jana Hoška vyplývá z vyšetřovacího protokolu?
- Proč je podle vás Hošek vykreslován právě takto?

Krok 5 (15 min.)

V tomto kroku zkoumáme motivace Jana Hoška pro spolupráci se zahraničními rozvědkami. Analyzujeme obraz táborů ve vzpomínkách emigrantů (**dokumenty 4, 5, 6**) a porovnáváme tento obraz s představou uprchlických táborů ve stalinistické kinematografii (**video 1**). Porovnáváme tyto zdroje s informacemi o uprchlických táborech ve vyšetřovacím spise Jana Hoška (**dokument 7**).

Úkoly pro žáky:

- Jaké byly poměry v uprchlických táborech?
- Jaké problémy měl Jan Hošek s táborovou samosprávou?
- Jak mohly tyto okolnosti souviset se zpravodajskou činností Jana Hoška?

Krok 6: Rozšíření obrazu (10 min.)

V poslední hodině zasadíme příběh Jana Hoška do širšího kontextu. Musíme vysvětlit jednak samotnou povahu aktivity kurýrů, jednak širší okolnosti, především rozvoj studené války. Pracovat můžeme s prezentací, ve které je schéma činnosti kurýrů. Můžeme se vrátit i k materiálům úvodní lekce.

Krok 7: Samostatná práce (10 min.)

Další krok patří samostatné práci žáků. Na základě předchozích analýz formulují žáci syntetický text o Janu Hoškovi a době, v níž se jeho příběh odehrává. Výstup můžeme koncipovat jako domácí úkol.

Krok 8: Reflexe (15–20 min.)

Na závěr se věnujeme reflexi celého námětu. Diskutujeme s žáky o jejich výstupech. Prověřujeme, zda argumentují na základě informací z historických dokumentů.

Materiály:

Kolekce pracovních listů:

Pracovní list 1

Pracovní list 2

Pracovní list 3

Pracovní list 4

Pracovní list 5

Časová osa

Videa:

Video 1: *Uprchlíci očima komunistického režimu* (Únos, r. J. Kaddár – E. Klos, 1952)

Prezentace:

Jan Hošek (1904–1952). Kurýři (agenti-chodci) v 50. letech 20. století